

MONIKA MASŁOWSKA, ANNA MICHALCZYK

Rola internetu w życiu i funkcjonowaniu osób z niepełnosprawnością wzrokową, słuchową, intelektualną oraz z niedostosowaniem społecznym

The role of the Internet in the life of people with visual, auditory and intellectual disability, as well as with social maladjustment

Abstract

The article is concerned with the role of the Internet in the life of people with various types of disabilities. The article comprises of a short theoretical part which introduces the subject of modern media and of an empirical part. The second part includes the results of a research conducted among blind, deaf, socially maladjusted students, as well as among students with mild intellectual disability. The research was conducted in 2014 and 80 people took part in it. The questionnaire, which was used, was prepared by ourselves and comprised of 8 questions. The last part of the article contains summary and conclusions drawn from empirical data.

Key words: disability, media, Internet

Wprowadzenie

Obserwowany na przestrzeni minionych lat intensywny rozwój nowoczesnych mediów przyczynił się do wielu zmian w życiu i funkcjonowaniu całego społeczeństwa, szczególnie młodego pokolenia. Zmiany te dostrzegamy w sposobie i częstotliwości korzystania z internetu, który z biegiem czasu niezwykle się rozpowszechnił. Ta swoista ewolucja nie pozostaje bez znaczenia nie tylko w kontekście podniesienia jakości codziennego życia. Niesie również szereg zmian w aspekcie funkcjonowania młodego człowieka w grupie rówieśniczej, wyznaczania współczesnych trendów, za którymi on podąża, czy wreszcie determinuje liczbę jego znajomych i popularność w gronie przyjaciół.

Internet stał się odrębnym i niezależnym światem, który przyciąga młodych ludzi, jest dla nich naturalny i stanowi nieodłączny element ich codzienności. W wirtualnej przestrzeni można nawiązywać nowe znajomości oraz podtrzymywać dotychczasowe relacje. Sprzyja temu niewątpliwie fakt, iż mając do-

stęp do internetu, jesteśmy w stanie kontaktować się z osobami przebywającymi w dużej odległości od nas szybko, łatwo i bez ograniczeń. Wirtualna komunikacja coraz lepiej i dokładniej zastępuje tradycyjną rozmowę. Dzięki nowoczesnym programom i aplikacjom w tablecie czy telefonie komórkowym jesteśmy w stanie prowadzić wideorozmowy z oddalonym od nas o tysiące kilometrów rozmówcą w dowolnym miejscu i czasie.

Rola internetu w życiu współczesnego człowieka

O stale rosnącej roli internetu w naszym społeczeństwie świadczą doniesienia Fundacji CBOS, która od kilkunastu lat bada, jak ważne dla Polaków jest bycie on-line i jak dużą rolę odgrywa w ich życiu internet. Badania te dowodzą, że na przestrzeni ostatnich dziesięciu lat ponad trzykrotnie wzrosła liczba Polaków, którzy przynajmniej raz w tygodniu korzystają z internetu. Wyraźna tendencja wzrostowa w tym zakresie (lata 2002–2012) świadczy o stale rosnącej popularności tego medium (www.cbos.pl).

Według raportu z badań Cisco Connected World Technology Report z 2011 roku (<http://www.cisco.com>), przeprowadzonych w grupie 2800 osób z 14 krajów o największej lub najszybciej rozwijającej się gospodarce, studenci i osoby pracujące w wieku do 30 lat uważają internet za nieodłączny element życia. Porównują jego znaczenie z niezbędnym do życia powietrzem, wodą czy pożywieniem. Większość respondentów stwierdziła również, że internet stał się dla nich integralną częścią życia i dosłownie nie byłoby w stanie bez niego żyć. W tej samej grupie badanych 40% respondentów deklarowało, że internet jest dla nich ważniejszy niż randki, słuchanie muzyki lub spotkania ze znajomymi. Uwagę zwraca również stale rosnąca popularność urządzeń mobilnych i przenośnego internetu. Aż 60% respondentów stwierdziło, że aby móc wydajnie i efektywnie pracować, wcale nie trzeba przebywać w miejscu pracy. Korzystanie z internetu nie ogranicza się jedynie do kwestii zawodowych czy naukowych, szczególnie wśród młodych ludzi. Ponad 80% osób pracujących i 90% studentów przyznało, że posiada własne konto w serwisie społecznościowym Facebook. Korzystanie z tego serwisu oraz wysyłanie lub odbieranie za jego pomocą wiadomości niejednokrotnie przerywało im naukę lub pracę. Granica pomiędzy przestrzenią zawodową a prywatną wydaje się coraz bardziej zacieierać. Świadczy o tym fakt, iż 7 na 10 pracowników objętych badaniem dodało do grona znajomych osób swojego przełożonego.

Wspomniana wcześniej możliwość poznawania za pośrednictwem internetu nowych ludzi wydaje się bardzo atrakcyjna, szczególnie dla korzystającej

z niego młodzieży i osób wkraczających w dorosłość. Z wniosków z badań ARC Rynek i Opinia przeprowadzonego na epanel.pl wynika, że grupą najbardziej otwartą na nawiązywanie trwałych relacji w sieci są osoby w przedziale wiekowym 35–44 lata (<http://www.arc.com.pl>). Dla użytkowników w tym przedziale wiekowym internet staje się narzędziem do poszukiwania osoby, z którą udałoby się stworzyć stały związek. Specyfika tych znajomości oraz to, że możliwość takich kontaktów wydaje się niczym nieograniczona, przyczyniły się do stworzenia przez M. McLuhana (2003, s. 6) terminu „globalna wioska”. Określenie to w bardzo obrazowy sposób oddaje istotę naszej przynależności do wielkiej wirtualnej rodziny użytkowników internetu. Globalizacja łączy się z „kurczeniem się” świata, w wyniku stale zacierających się barier, czy to informacyjnych, czy komunikacyjnych. Skutkiem takiego stanu rzeczy jest swobodny przepływ informacji i poczucie, że wszyscy w coraz większym stopniu żyjemy we wspomnianej „globalnej wiosce”.

Jedną z cech internetu jest to, że potrafi on łączyć ludzi, niezależnie od różnic kulturowych, wyznaniowych czy odległości. W rzeczywistości granice te nie stanowią dla jego użytkowników przeszkody. Na świecie żyje wielu internautów, którzy w życiu codziennym prawdopodobnie nigdy nie mieliby szansy na spotkanie i wymienienie ze sobą choćby kilku zdań. Jednak dzięki byciu w sieci mają możliwość poznania nowych osób z dowolnego zakątka świata.

Założenia badań własnych

W grupie użytkowników internetu funkcjonują osoby z różnego rodzaju niepełnosprawnością, dla których dostęp do sieci staje się niejednokrotnie namiastką szeroko pojętego uczestnictwa w społeczeństwie. Czy wirtualna rzeczywistość odgrywa w ich życiu ważną rolę? Aby uzyskać odpowiedź na to pytanie, przeprowadzono badania na temat sposobu i częstotliwości użytkowania internetu w czterech grupach osób z różnym rodzajem niepełnosprawności.

Celem przeprowadzonych badań było określenie stylu użytkowania internetu i ustalenie, w jakim zakresie jest on obecny w życiu badanych osób oraz jakie treści dostępne w sieci są dla nich najbardziej atrakcyjne. Sformułowano szczegółowe problemy badawcze:

1. W jakim zakresie internet jest obecny w życiu osób z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim, z niepełnosprawnością wzrokową, słuchową oraz z niedostosowaniem społecznym?

2. Jakie treści w internecie są najbardziej atrakcyjne dla badanych osób z niepełnosprawnością?

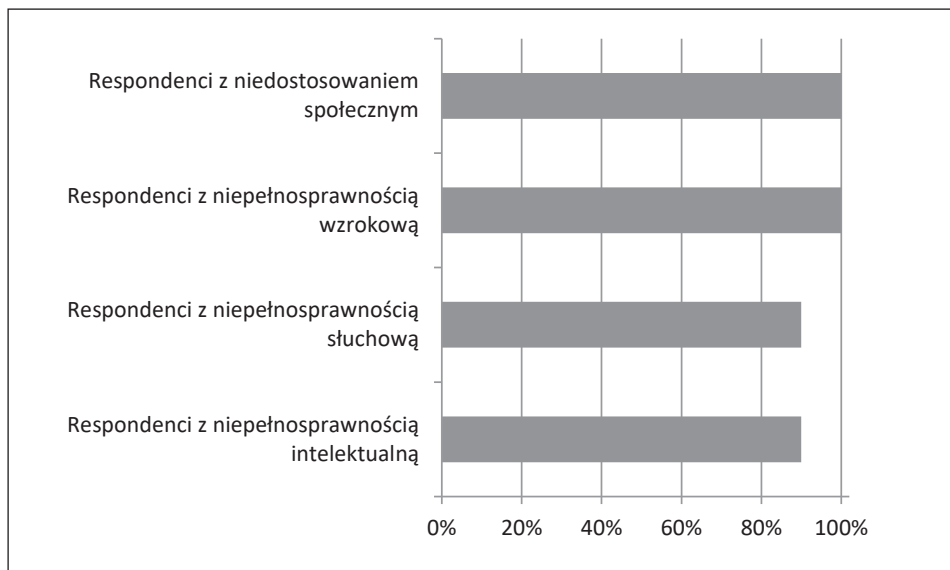
W badaniach wykorzystano metodę sondażu diagnostycznego (Pilch, Bauman 2000). Odpowiedzi zebrano za pomocą kwestionariusza ankiety, składającego się z ośmiu pytań.

Wyniki badań

W badaniach wzięło udział 80 respondentów zamieszkujących województwo małopolskie, w wieku od 14. do 25. roku życia, z niepełnosprawnością słuchową, wzrokową, intelektualną (w stopniu lekkim) oraz z niedostosowaniem społecznym. Każda grupa osób dotkniętych daną niepełnosprawnością liczyła 20 respondentów.

Z zebranych danych wynika, że 90% ankietowanych z niepełnosprawnością intelektualną i słuchową, a także wszyscy respondenci z niepełnosprawnością wzrokową i niedostosowaniem społecznym korzystają codziennie z internetu. Może to świadczyć o tym, że jest to dla nich ważna aktywność (wykres 1).

Wśród ankietowanych z niepełnosprawnością wzrokową 65% odpowiedziało, że w sieci spędza od 1 do 3 godzin dziennie, 20% zadeklarowało, że korzysta z internetu od 3 do 6 godzin dziennie, zaś dla 15% czas ten wydłużał się do ponad

Wykres 1. Czy korzystasz z internetu codziennie?

Źródło: opracowanie własne

6 godzin w ciągu dnia. Spośród respondentów z niepełnosprawnością słuchową 45% zadeklarowało korzystanie z internetu od 3 do 6 godzin dziennie, 35% do 3 godzin dziennie, zaś 20% przez więcej niż 6 godzin w ciągu dnia. W grupie respondentów z niepełnosprawnością intelektualną największa ich liczba (65%) wskazała, iż z internetu korzysta przez 3–6 godzin dziennie, 20% spędza w sieci ponad 6 godzin, zaś 15% nie więcej niż 3. Natomiast zdecydowana większość respondentów z niedostosowaniem społecznym (aż 90%) przyznała, że czas spędzony przez nich w sieci to więcej niż 6 godzin dziennie. Wśród tych badanych 5% osób spędza w internecie 1–3 godziny dziennie, zaś kolejne 5% korzysta z niego przez ok. 3–6 godzin w ciągu dnia (zob. wykresy 2–5).

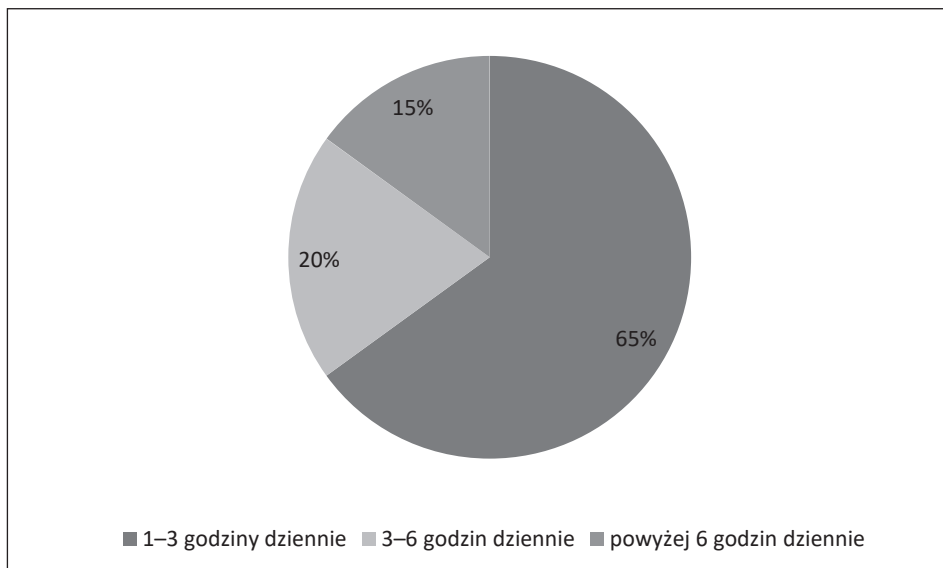
Korzystanie z internetu odgrywa współcześnie istotną rolę w komunikacji i kontaktach interpersonalnych. Z wcześniej przedstawionych wyników badań własnych wynika, iż dla części respondentów nawiązywanie i utrzymywanie znajomości za pośrednictwem internetu jest istotne. Wśród ankietowanych z niepełnosprawnością wzrokową 95% uważa, że „spotkanie na żywo i rozmowa twarzą w twarz” są dla nich najbardziej komfortowe, tylko dla 5% bardziej zrozumiała jest rozmowa wirtualna. W grupie osób z wadą słuchu 75% uważa, iż prostsza jest komunikacja tradycyjna, natomiast 25% respondentów wybiera komunikację za pomocą internetu. Wśród respondentów z lekkim stopniem niepełnosprawności intelektualnej dominują osoby, które częściej wybierają tradycyjną komunikację. Tę grupę stanowi 90% ankietowanych, natomiast pozostałe 10% woli komunikację wirtualną. Połowa ankietowanych z niedostosowaniem społecznym deklaruwała, że znacznie łatwiej jest im się komunikować tradycyjnie, prowadząc rozmowę w cztery oczy, a dla drugiej połowy o wiele prostsza jest komunikacja wirtualna, prowadzona za pośrednictwem internetu (zob. wykresy 6–9).

Respondenci preferujący wirtualną komunikację uzasadnili swój wybór. Osoby z niepełnosprawnością intelektualną i słuchową tłumaczyły go nieśmiałością i wstydlivością w kontaktach bezpośrednich oraz trudnościami napotykanymi podczas tradycyjnej komunikacji. W ten sposób uzasadniało swój wybór 100% respondentów z lekkim stopniem niepełnosprawności intelektualnej i 95% respondentów z wadą słuchu. Z kolei osoby z niepełnosprawnością wzrokową i niedostosowaniem społecznym wyjaśniały, iż wirtualna komunikacja pozwala im zaoszczędzić czas i rozmawiać jednocześnie z wieloma znajomymi.

Respondenci z niepełnosprawnością wzrokową w większości zadeklarowali, że nie nawiązują znajomości za pośrednictwem internetu (60%). Pozostała ich część (40%) przyznała, że zdarza im się zawieranie takich znajomości.

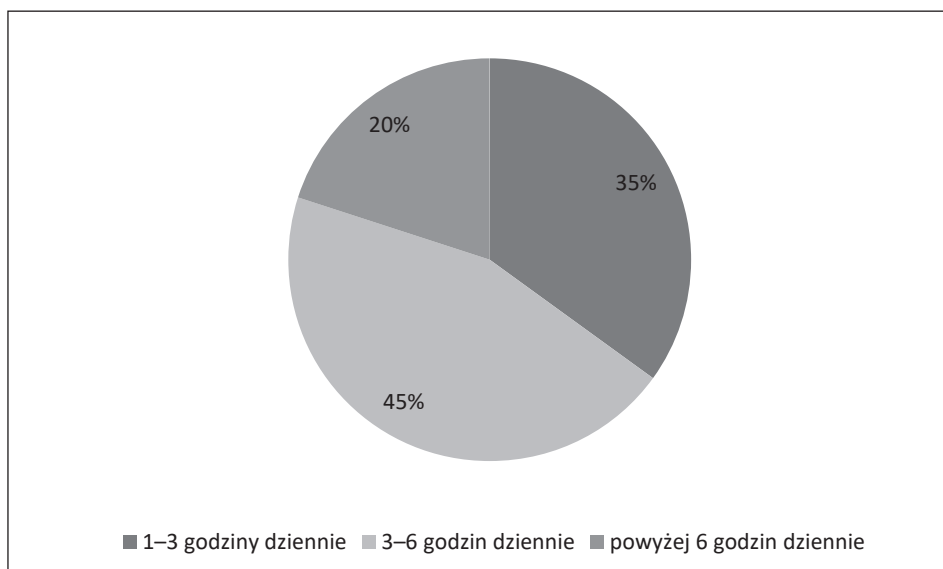
Spośród badanych osób z wadą słuchu 95% przyznało, że chętnie zawiera znajomości w sieci, zaś pozostałych 5% nie jest zainteresowana taką formą zdobywania nowych znajomych. Wśród osób z lekkim stopniem niepełnosprawności intelektualnej większość (95%) zawiązuje nowe znajomości przez internet. Spośród ankietowanych z niedostosowaniem społecznym 90% korzysta z internetu w celu nawiązania znajomości. Analizując zebrane dane, można stwierdzić, iż jedynie dla osób z wadą wzroku znacznie cenniejsze wydają się znajomości zawierane w realnym świecie (zob. wykresy 10–13).

Jeśli chodzi o zdobywanie informacji na temat bieżących wydarzeń w kraju i na świecie, większość respondentów (80%) z wadą wzroku wskazała, że korzysta w tym celu z internetu. Tylko 5% badanych zyskuje bieżące informacje z radia. Taka sama liczba respondentów (5%) informacje czerpie z prasy. Wśród osób z niepełnosprawnością słuchu 85% również najczęściej korzysta z internetu w celu zdobycia bieżących informacji. Z telewizji korzysta w tym celu zaledwie 10%. Najmniej liczną grupę stanowią osoby szukające bieżących wiadomości w prasie. Osoby z wadą słuchu nie poszukują zaś informacji w radiu. Wykluczenie go spośród dostępnych mediów przez tę grupę respondentów może wynikać z trudności, jakie napotyka ona podczas odbioru komunikatów drogą słuchową. Wśród badanych z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim najliczniejszą grupę stanowią osoby korzystające z internetu w celu uzyskania informacji na temat bieżących wydarzeń, tj. 80%. Tylko 10% z nich w celach informacyjnych wybiera telewizję. Równoliczne grupy, po 5% wszystkich badanych, to osoby, które korzystają z radia i prasy w celu zdobycia najnowszych informacji z kraju i ze świata. Ostatnią z omawianych grup są osoby z niedostosowaniem społecznym. W tej grupie informacji w internecie szuka 75% respondentów, znacznie mniej, bo tylko 15%, ogląda serwisy informacyjne w telewizji. Po 5% korzysta z radia lub prasy w celu uzyskania aktualnych danych na temat wydarzeń w kraju i na świecie. We wszystkich czterech grupach dominująca liczba respondentów wskazuje na internet jako najchętniej wykorzystywane w tym celu medium. Taki rozkład odpowiedzi świadczy o tym, jak istotny jest internet w życiu osób z różnego rodzaju niepełnosprawnościami. Służy on nie tylko do nawiązywania nowych kontaktów, ale także do wyszukiwania niezbędnych informacji, dzięki którym jego użytkownicy posiadają bieżące dane na temat ważnych wydarzeń. Można przypuszczać, że łatwość zdobycia tych informacji jest istotna dla osób z niepełnosprawnością, u których występują bariery ograniczające odbiór informacji z innych źródeł. Jest to szczególnie zauważalne w przypadku badanych z wadą słuchu (zob. wykresy 14–17).

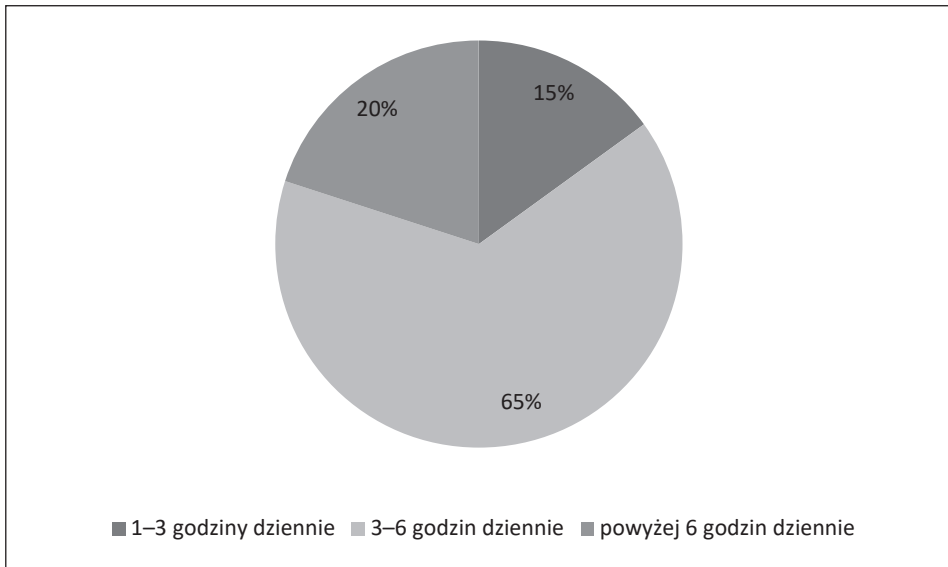
Wykres 2. Ile czasu dziennie spędzasz na korzystaniu z internetu? (respondenci z niepełnosprawnością wzrokową)

Źródło: opracowanie własne

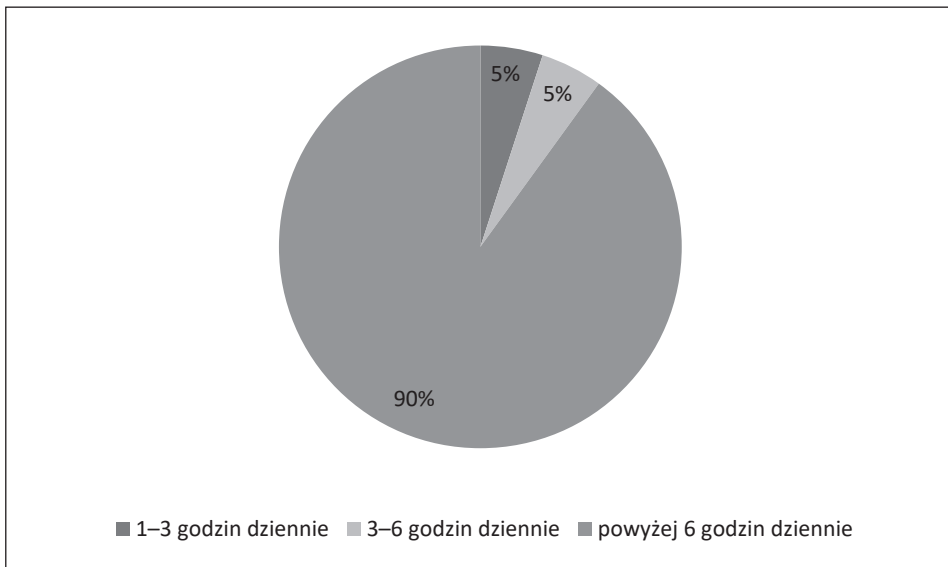
Wykres 3. Ile czasu dziennie spędzasz na korzystaniu z internetu? (respondenci z niepełnosprawnością słuchową)

Źródło: opracowanie własne

Wykres 4. Ile czasu dziennie spędzasz na korzystaniu z internetu? (respondenci z lekką niepełnosprawnością intelektualną)

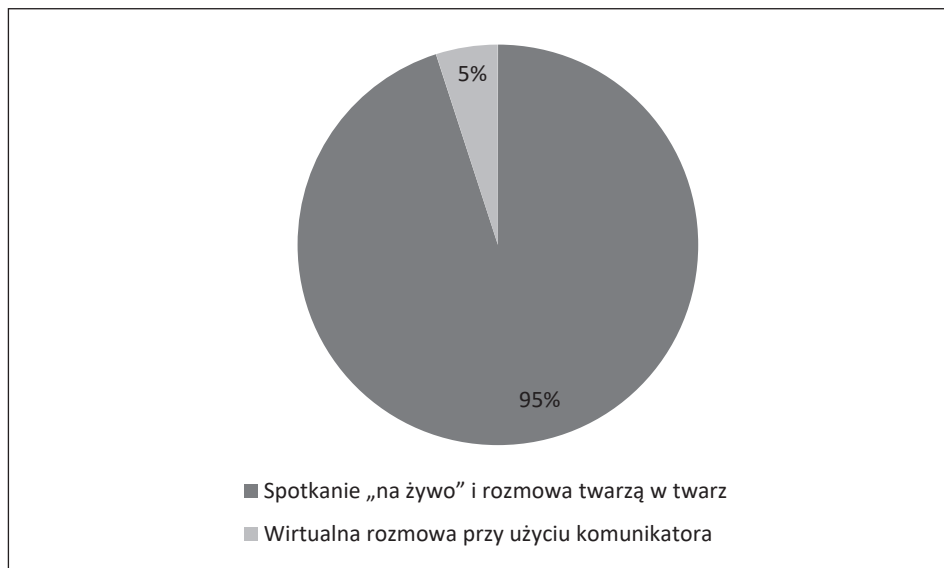
Źródło: opracowanie własne

Wykres 5. Ile czasu dziennie spędzasz na korzystaniu z internetu? (respondenci z niedostosowaniem społecznym)

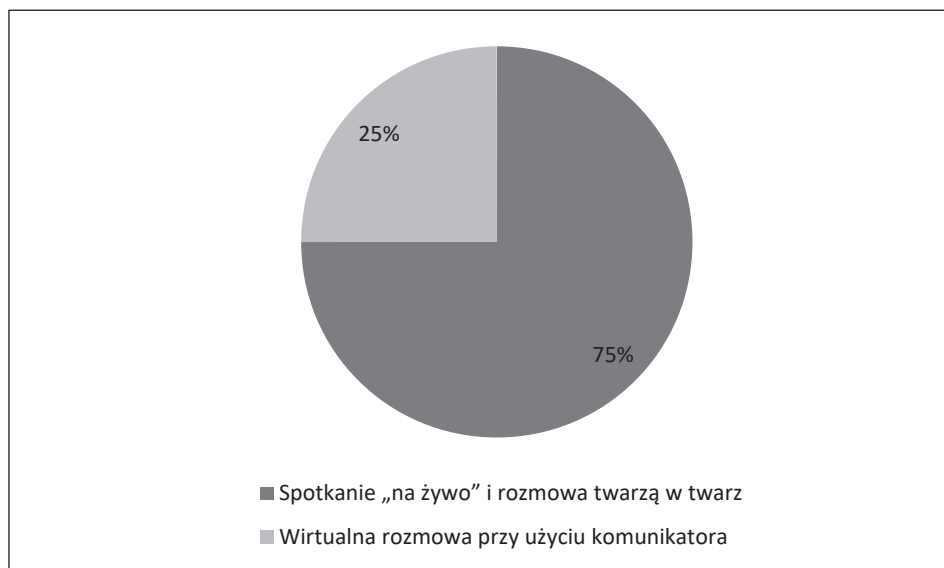
Źródło: opracowanie własne

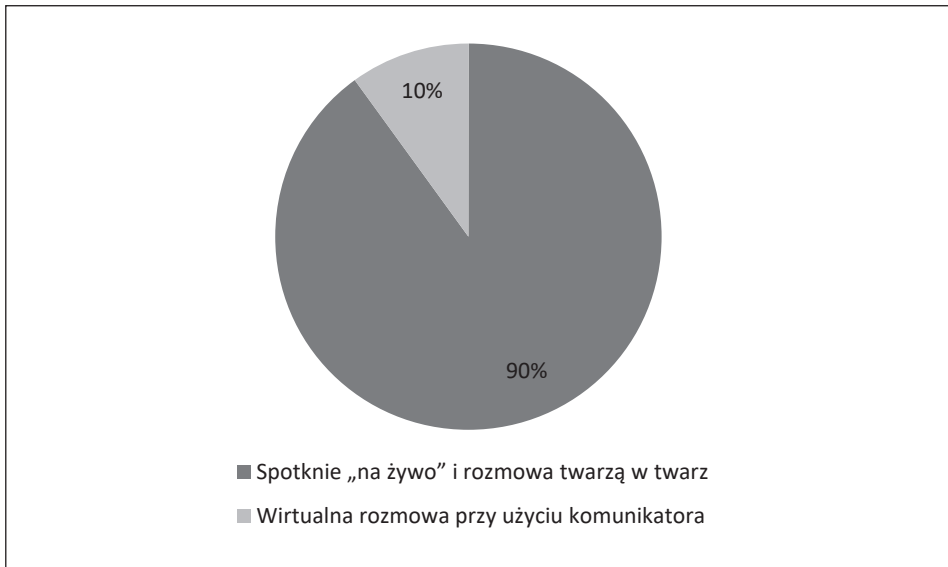
Wykres 6. Jaki sposób porozumiewania się ze znajomymi jest dla Ciebie prostszy? (respondenci z niepełnosprawnością wzrokową)

Źródło: opracowanie własne

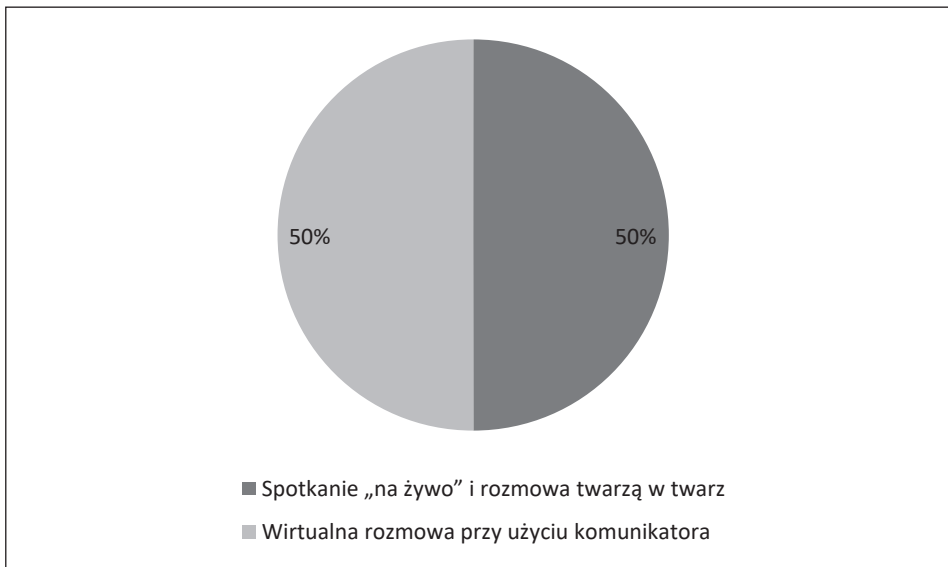
Wykres 7. Jaki sposób porozumiewania się ze znajomymi jest dla Ciebie prostszy? (respondenci z niepełnosprawnością słuchową)

Źródło: opracowanie własne

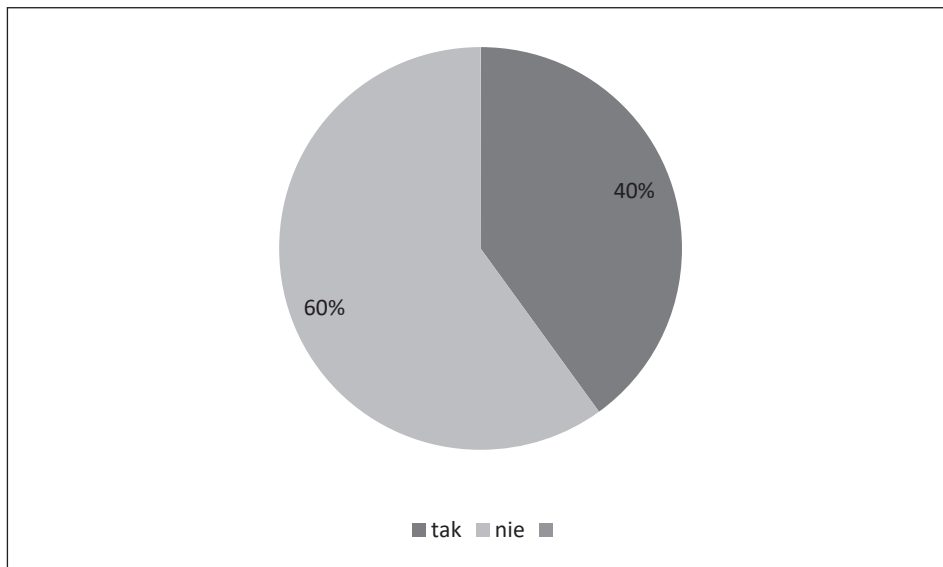
Wykres 8. Jaki sposób porozumiewania się ze znajomymi jest dla Ciebie prostszy? (respondenci z lekką niepełnosprawnością intelektualną)

Źródło: opracowanie własne

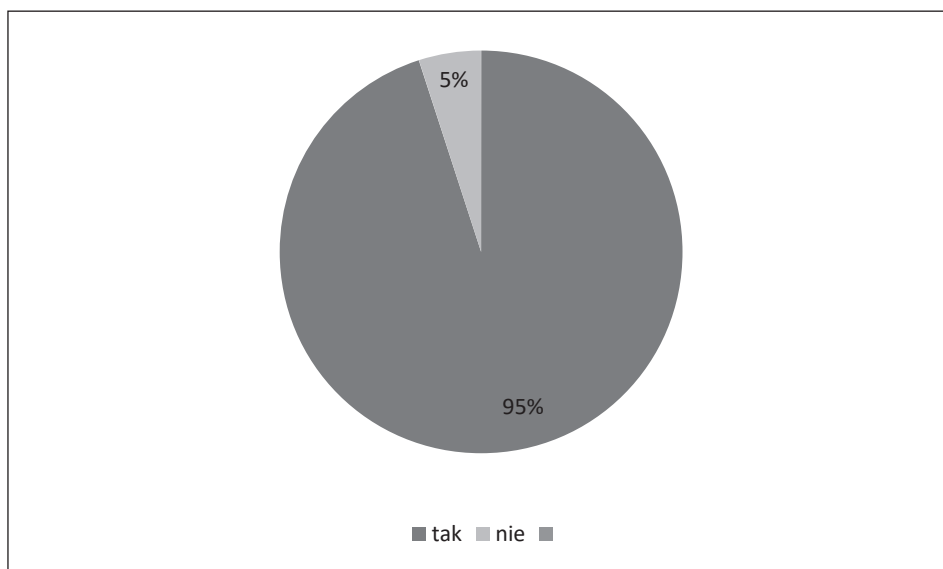
Wykres 9. Jaki sposób porozumiewania się ze znajomymi jest dla Ciebie prostszy? (respondenci z niedostosowaniem społecznym)

Źródło: opracowanie własne

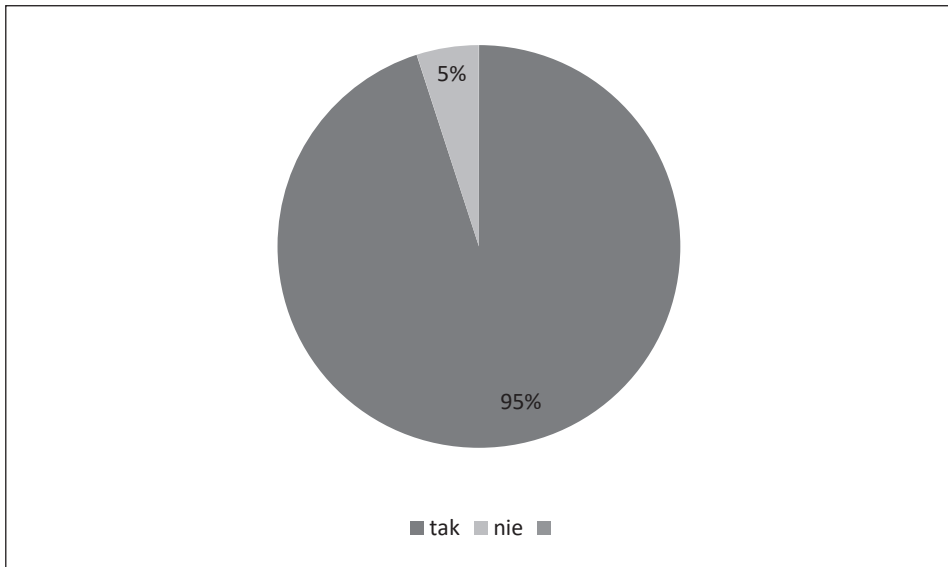
Wykres 10. Czy zawierasz za pośrednictwem internetu nowe znajomości? (np. korzystając z komunikatorów lub forów internetowych) (respondenci z niepełnosprawnością wzrokową)

Źródło: opracowanie własne

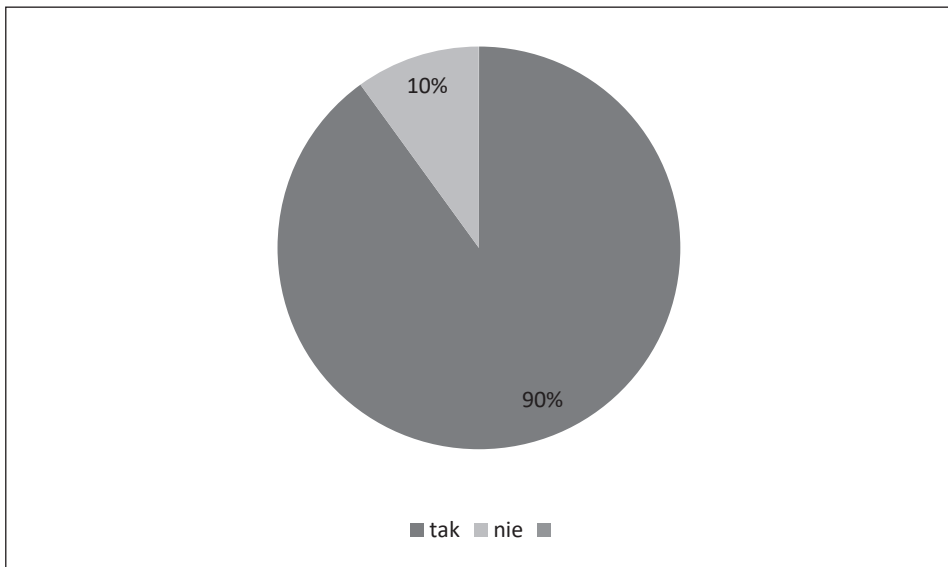
Wykres 11. Czy zawierasz za pośrednictwem internetu nowe znajomości? (np. korzystając z komunikatorów lub forów internetowych) (respondenci z niepełnosprawnością słuchową)

Źródło: opracowanie własne

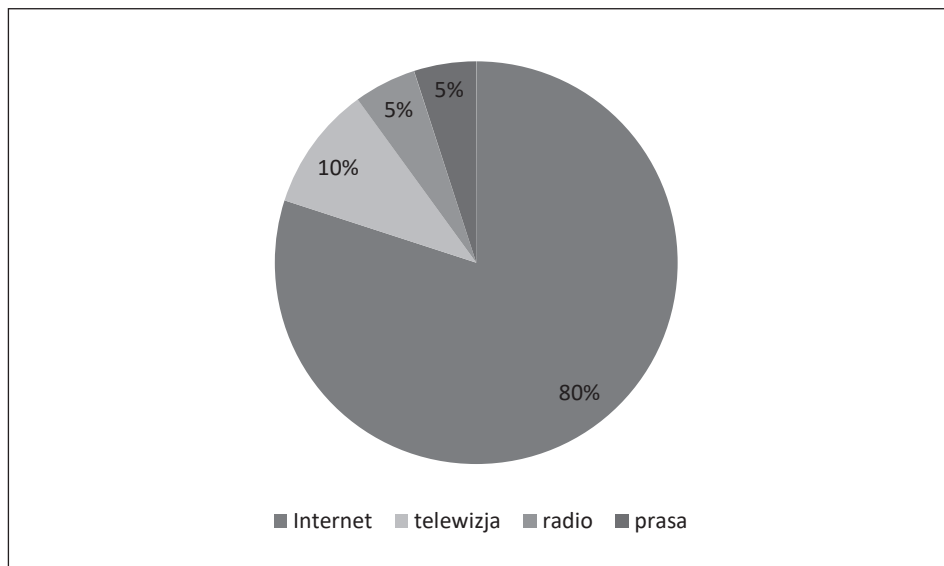
Wykres 12. Czy zawierasz za pośrednictwem internetu nowe znajomości? (np. korzystając z komunikatorów lub forów internetowych) (respondenci z lekką niepełnosprawnością intelektualną)

Źródło: opracowanie własne

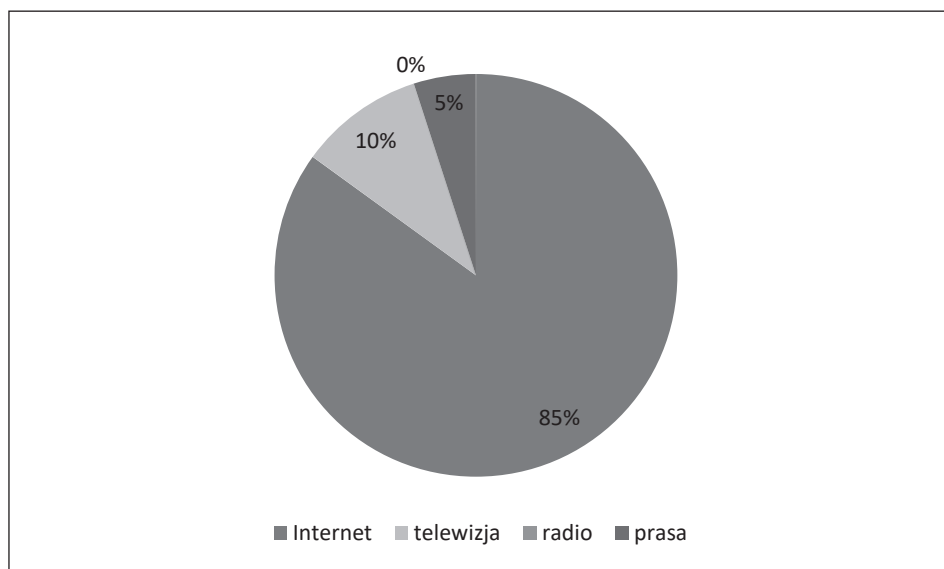
Wykres 13. Czy zawierasz za pośrednictwem internetu nowe znajomości? (np. korzystając z komunikatorów lub forów internetowych) (respondenci z niedostosowaniem społecznym)

Źródło: opracowanie własne

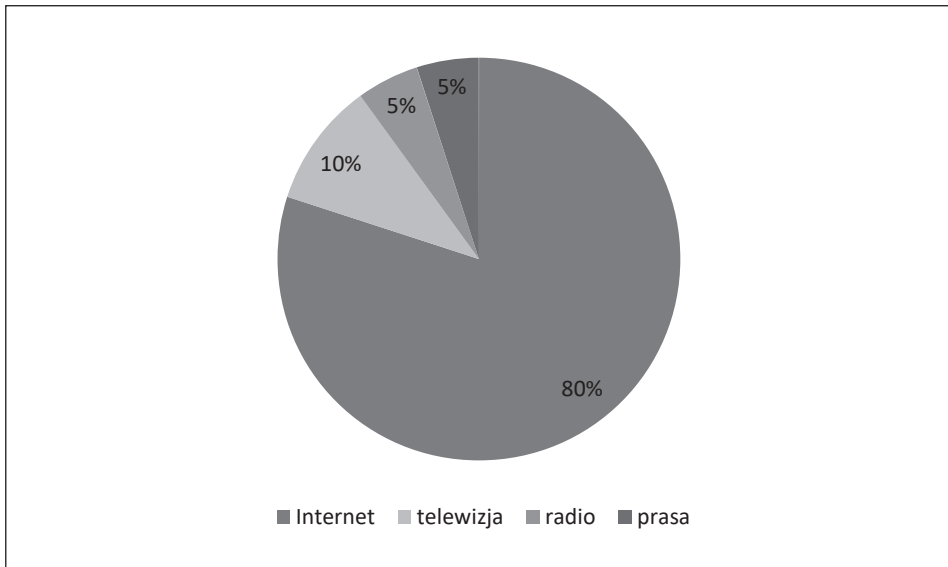
Wykres 14. Skąd najczęściej dowiadujesz się o bieżących informacjach z kraju i ze świata? (respondenci z wadą wzroku)

Źródło: opracowanie własne

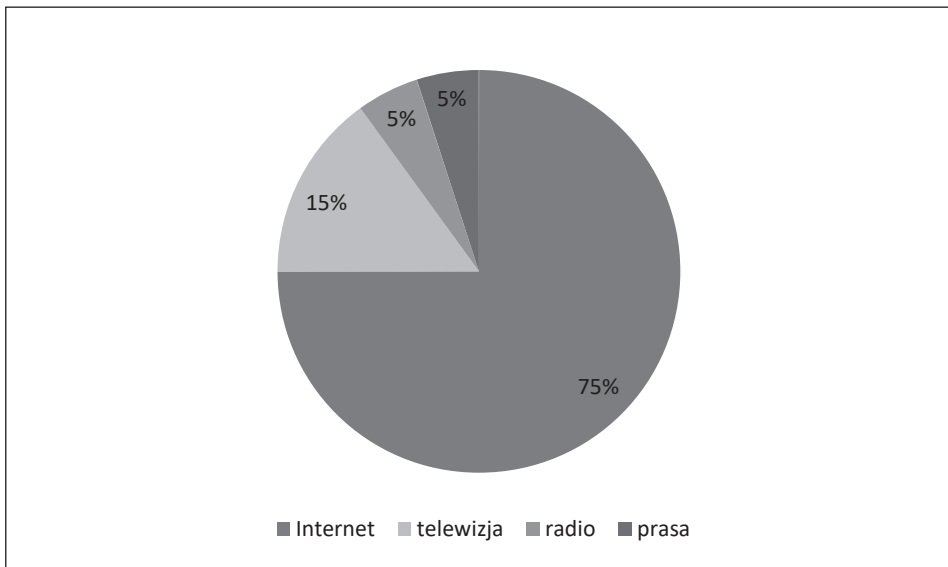
Wykres 15. Skąd najczęściej dowiadujesz się o bieżących informacjach z kraju i ze świata? (respondenci z wadą słuchu)

Źródło: opracowanie własne

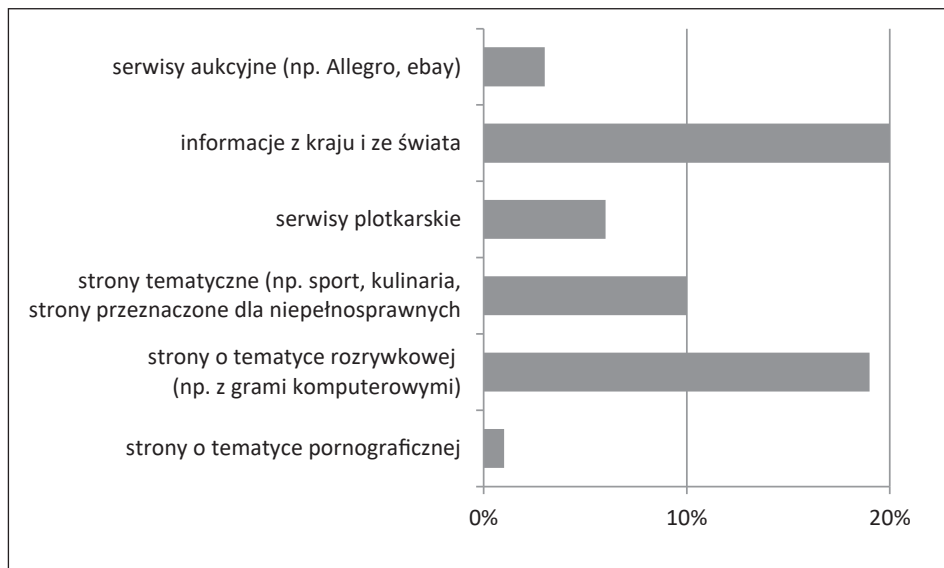
Wykres 16. Skąd najczęściej dowiadujesz się o bieżących informacjach z kraju i ze świata? (respondenci z lekką niepełnosprawnością intelektualną)

Źródło: opracowanie własne

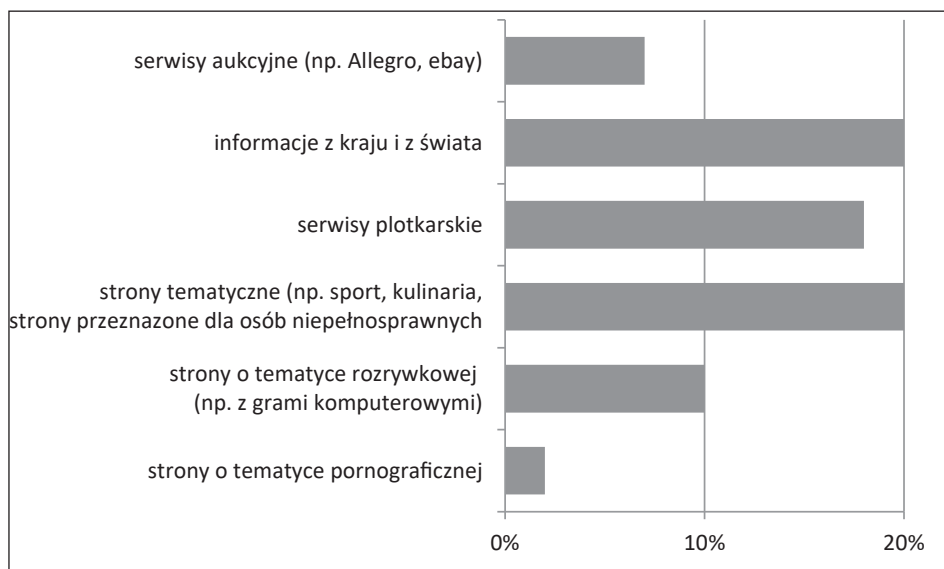
Wykres 17. Skąd najczęściej dowiadujesz się o bieżących informacjach z kraju i ze świata? (respondenci z niedostosowaniem społecznym)

Źródło: opracowanie własne

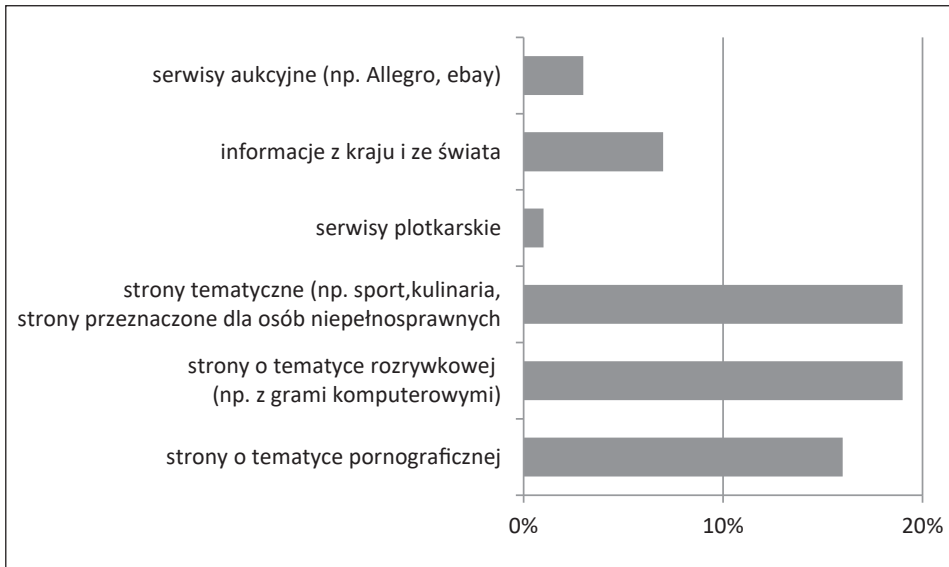
Wykres 18. Czego najczęściej poszukujesz w internecie? (respondenci z wadą wzroku)

Źródło: opracowanie własne

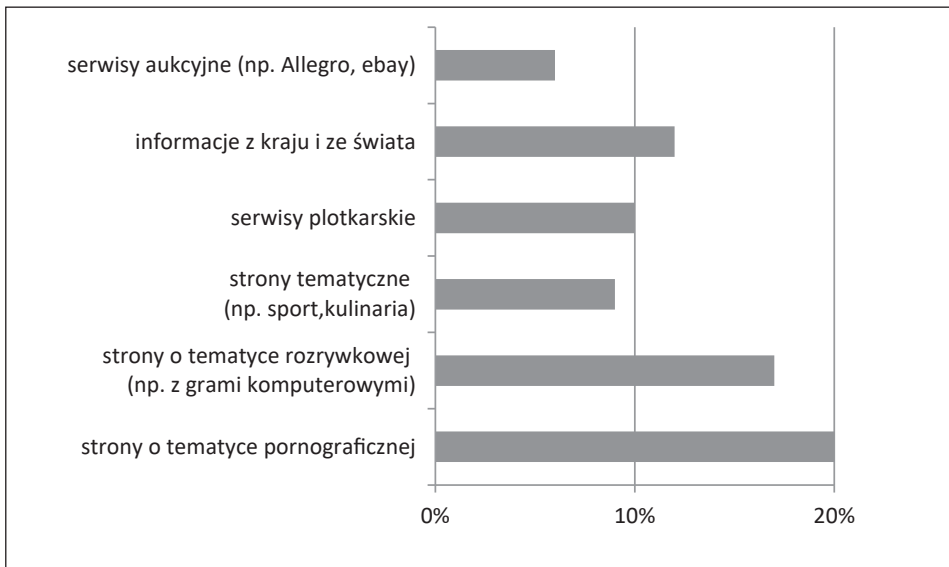
Wykres 19. Czego najczęściej poszukujesz w internecie? (respondenci z wadą słuchu)

Źródło: opracowanie własne

Wykres 20. Czego najczęściej poszukujesz w internecie? (respondenci z lekką niepełnosprawnością intelektualną)

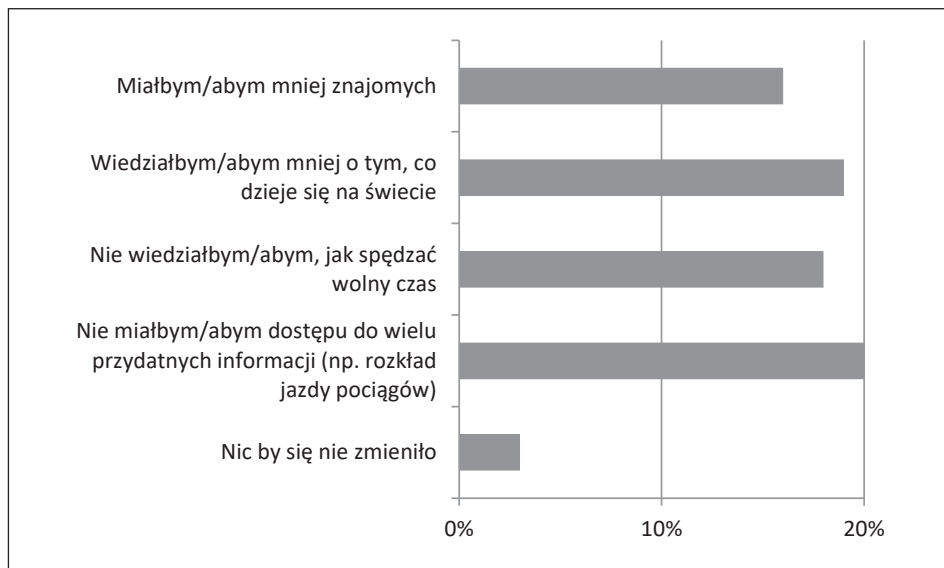
Źródło: opracowanie własne

Wykres 21. Czego najczęściej poszukujesz w internecie? (respondenci z niedostosowaniem społecznym)

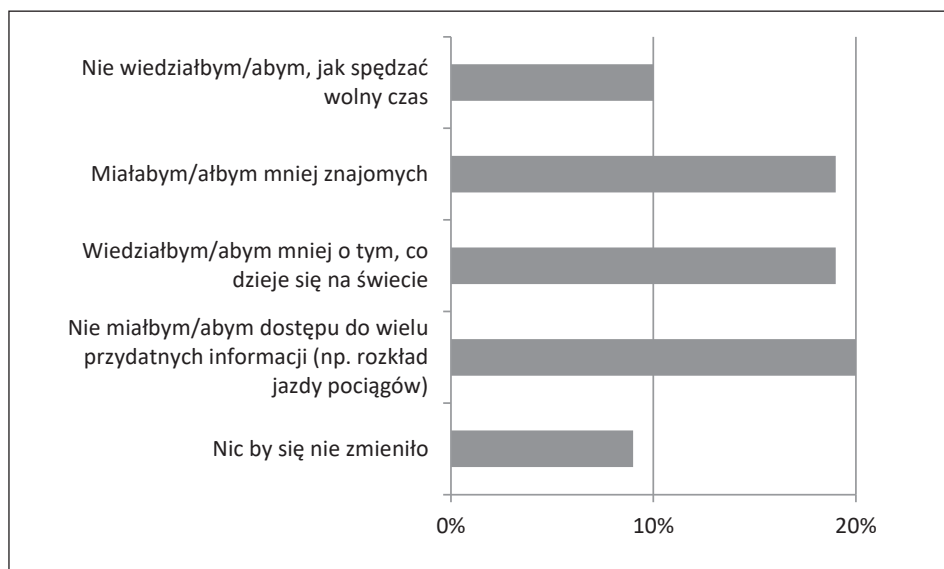
Źródło: opracowanie własne

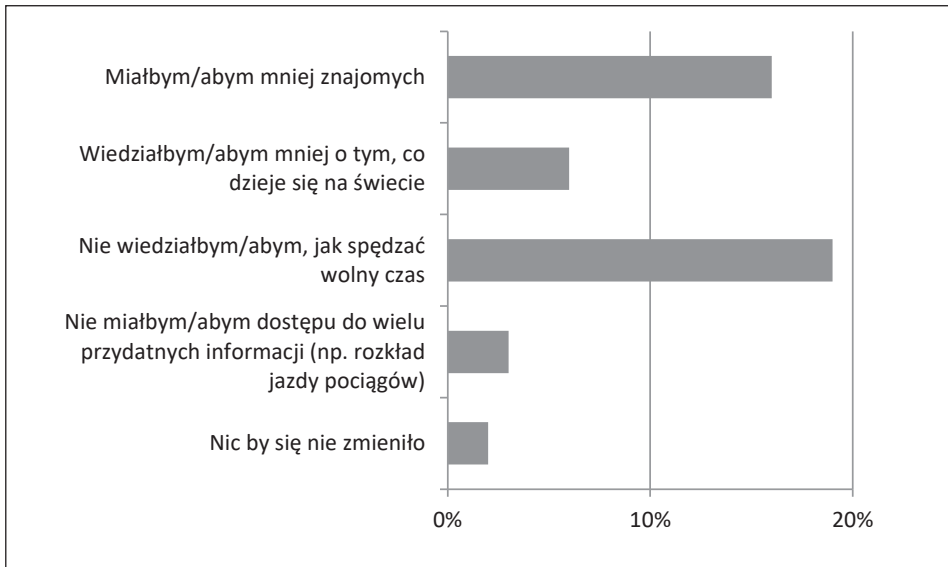
Wykres 22. Co według Ciebie zmieniłoby się w Twoim życiu, gdybyś nagle musiał/a zrezygnować z korzystania z internetu? (respondenci z wadą wzroku)

Źródło: opracowanie własne

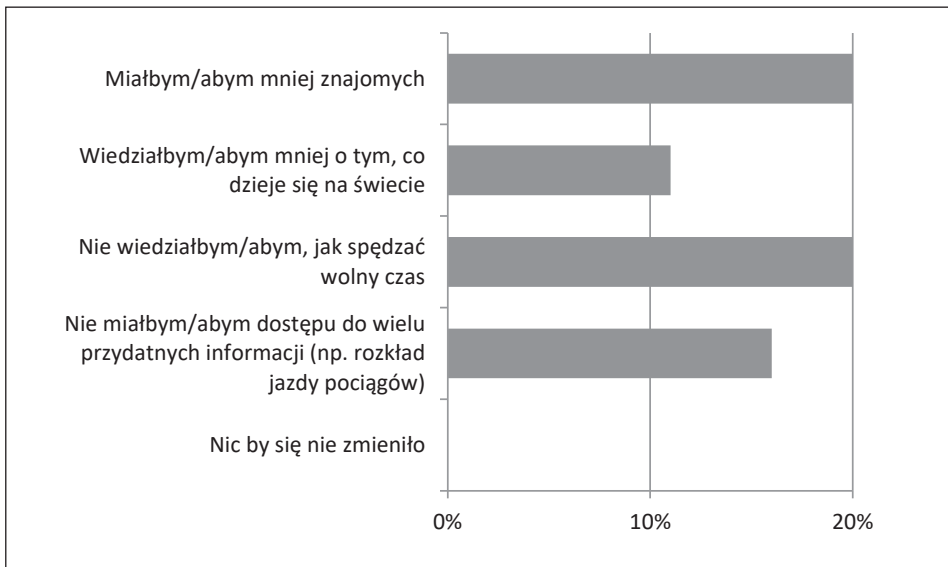
Wykres 23. Co według Ciebie zmieniłoby się w Twoim życiu, gdybyś nagle musiał/a zrezygnować z korzystania z internetu? (respondenci z wadą słuchu)

Źródło: opracowanie własne

Wykres 24. Co według Ciebie zmieniłoby się w Twoim życiu, gdybyś nagle musiał/a zrezygnować z korzystania z internetu? (respondenci z lekką niepełnosprawnością intelektualną)

Źródło: opracowanie własne

Wykres 25. Co według Ciebie zmieniłoby się w Twoim życiu, gdybyś nagle musiał/a zrezygnować z korzystania z internetu? (respondenci z niedostosowaniem społecznym)

Źródło: opracowanie własne

W internecie można znaleźć informacje na szereg istotnych dla użytkownika tematów. Osoby z różnymi rodzajami niepełnosprawności interesują zupełnie inne treści dostępne w sieci. Badani z wadą wzroku najczęściej poszukują w niej bieżących informacji z kraju i ze świata. Tę grupę stanowi aż 20% respondentów. Niewiele mniej, bo 19%, poszukuje w sieci stron o tematyce rozrywkowej. Również 20% ankietowanych z wadą słuchu najczęściej odwiedza strony tematyczne (np. dotyczące porad kulinarnych czy portale przeznaczone dla osób niepełnosprawnych), taka sama liczba respondentów szuka informacji dotyczących bieżących wydarzeń z kraju i ze świata. Badane osoby z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim poszukują natomiast w sieci stron rozrywkowych i tematycznych. Obie grupy są równoliczne i stanowią po 19% wszystkich badanych. Spośród respondentów z niepełnosprawnością intelektualną 16% poszukuje stron pornograficznych. W grupie respondentów z niedostosowaniem społecznym zdecydowanie dominują osoby poszukujące stron o takim charakterze. Stanowią one 20% badanych w tej grupie. Pozostali respondenci najczęściej korzystają z witryn o tematyce rozrywkowej (np. z grami komputerowymi).

Analizując zebrane dane, można stwierdzić, iż osoby z wadami analizatorów zmysłowych: wadą słuchu i wzroku, częściej korzystają z internetu w celu zdobycia bieżących informacji bądź odwiedzają strony tematyczne. W grupach osób z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim i z niedostosowaniem społecznym dominują osoby wybierające strony pornograficzne i rozrywkowe. Ich wybór wynika z tego, iż te grupy osób mają trudności w nawiązywaniu relacji z innymi w tradycyjny sposób. Internet może stanowić dla nich jedyne źródło informacji na temat seksualności. Osoby z wadą słuchu i wzroku szukają najczęściej informacji, których zdobycie z innych źródeł jest utrudnione ze względu na ograniczenia sensoryczne (zob. wykresy 18–21).

Ostatnie pytanie w kwestionariuszu ankiety dotyczyło sytuacji, w której respondenci musieliby z dnia na dzień zaprzestać korzystania z internetu. Pytano, co zmieniliby to w ich życiu. Osoby z wadą wzroku wspominały najczęściej o braku dostępu do wielu przydatnych informacji, np. rozkładu jazdy pociągów, autobusów czy godzin przyjmowania lekarzy, oraz dzieliły się obawą na temat ograniczenia dostępu do informacji o bieżących wydarzeniach. Dla osób z wadą słuchu, podobnie jak dla poprzedniej grupy badanych, największym problemem w przypadku ograniczenia dostępu do sieci byłby brak dostępu do przydatnych informacji, a ponadto niedostateczna wiedza na temat bieżących wydarzeń z kraju i ze świata oraz mniejsza liczba znajomych. Dla respondentów z niedostosowaniem społecznym i z niepełnosprawnością intelektualną

w stopniu lekkim największą trudnością w przypadku braku dostępu do internetu byłoby zagospodarowanie sobie czasu wolnego, który w większości spędzają właśnie na surfowaniu w sieci. Dla części respondentów innym istotnym problemem byłoby zmniejszenie się liczby znajomych, ponieważ dużą ich część stanowią wirtualni przyjaciele (zob. wykresy 22–25).

Dyskusja wyników

Analizując wyniki badań własnych, można stwierdzić, że internet odgrywa w życiu osób niepełnosprawnych ważną rolę, podobnie jak w życiu każdego człowieka w XXI wieku. W każdej badanej grupie jest on natomiast ważny w zupełnie innych obszarach. Zdecydowana większość respondentów twierdzi, iż korzysta z internetu codziennie. Najkrótsze korzystanie sieci deklarują ankietowani dotknięci niepełnosprawnością wzrokową, zaś największą ilość czasu w sieci spędzają osoby niedostosowane społecznie: 90% z nich przyznaje, że zajmuje im to więcej niż 6 godzin w ciągu dnia. W wielu wypełnionych przez badanych z tej grupy kwestionariuszach ankiet pojawiały się dodatkowe informacje i komentarze. Sugerowały one, że respondenci są on-line niemal 24 godziny na dobę. Dotyczyło to szczególnie tych ankietowanych, którzy łączyli się z internetem przy pomocy swojego telefonu komórkowego. Problem nadużywania i uzależnienia się od internetu pojawił się już w latach 90. XX wieku. Mimo rosnącego zainteresowania korzystaniem z sieci oraz zagrożenia uzależnieniem od tego medium w klasyfikacjach DSM-IV oraz ICD-10 nie uwzględniono uzależnienia od internetu. W DSM-V (2016) również nie uznano uzależnienia od komputera i internetu za zaburzenie, choć we wskazaniach do dalszych badań pojawia się termin „Internet Gaming Disorder”, co można przetłumaczyć jako „zaburzenie związane z grami internetowymi”. Określenie to może odnosić się tylko do tego, jak niebezpieczny i destrukcyjny wpływ na psychikę mają gry on-line. Celem niniejszych badań było poznanie nie tylko znaczenia gier w internecie w życiu osób z niepełnosprawnością, lecz wykorzystania tego medium przez badane osoby w życiu codziennym. W klasyfikacji ICD-10 podano ogólne cechy świadczące o uzależnieniu bez określenia przedmiotu nałogu.

Według ICD-10 (1997) dane zachowanie można uznać za uzależnienie, jeżeli spełnione są przynajmniej trzy z sześciu poniższych kryteriów:

1. Silne pragnienie lub poczucie przymusu przyjmowania pewnych substancji lub wykonywania pewnych czynności.

2. Trudności z samokontrolą dotyczącą powstrzymania się od zażycia środka czy wykonania czynności.
3. Wystąpienie zespołu abstynencyjnego.
4. Zaistnienie tolerancji.
5. Utrata zainteresowań i przyjemności istniejących przed uzależnieniem.
6. Zażywanie substancji lub wykonywanie pewnych czynności pomimo dowodów na ich destrukcyjny wpływ na zdrowie i stosunki społeczne.

Jednym z pierwszych specjalistów, który zauważył zagrożenie płynące z nadmiernego korzystania z sieci, był nowojorski psychiatra Ivan Goldberg, jednak nie uznał tego zjawiska za rodzaj uzależnienia. Jego przypuszczenia potwierdziły jednak późniejsze badania Kimberly Young (za: Jakubik 2002), obecnie uznanej za jedną z największych specjalistek i autorytetów w tej dziedzinie. Jej zdaniem można wyróżnić pięć typów uzależnienia od internetu: uzależnienie od komputera (*computer addiction*), przymus pobierania i aktualizowania informacji (*information overload*), uzależnienie od sieci internetowej (*net compulsions*), od kontaktów społecznych w przestrzeni wirtualnej (*cyber-relationship addiction*) oraz uzależnienie od treści erotycznych znajdujących się w sieci (*cybersexual addiction*) (za: Woronowicz 2001).

O typowym uzależnieniu od internetu możemy mówić w przypadku spełnienia dwóch warunków – po pierwsze, zarówno czas, jak i intensywność korzystania z sieci wymyka się użytkownikowi spod kontroli. Uzależnienie można stwierdzić, gdy osoba spędza przed komputerem więcej czasu, niż planowała, a jednocześnie odczuwa trudną do opanowania chęć dalszego bycia on-line. Po drugie zaś, intensywne korzystanie z internetu prowadzi do zaniedbywania innych aspektów życia, przysparza kłopotów i prowadzi do obniżonego nastroju (Nathan i in. 2003).

W przypadku opisywanej grupy respondentów z niedostosowaniem społecznym można przyjąć, iż mamy do czynienia z takim właśnie problemem. W kolejnym pytaniu poruszono kwestię preferencji związanej ze sposobem komunikowania się ze znajomymi osobami. W grupie respondentów z niepełnosprawnością intelektualną, wzrokową i słuchową dominowały odpowiedzi wskazujące na wyższą wartość tradycyjnej komunikacji i rozmowy twarzą w twarz. Z kolei w grupie badanych osób z niedostosowaniem społecznym połowa wybierała klasyczną komunikację, połowa jej wirtualny substytut. Respondenci ze wszystkich grup, którzy wskazali na wyższą wartość komunikacji internetowej, zostali poproszeni o uzasadnienie swojego wyboru. Osoby z niepełnosprawnością słuchową i intelektualną najczęściej wskazywały na nieśmiałość i wstydlivość w bezpośrednich kontaktach oraz to, że inicjowanie bądź podtrzymywanie ta-

kich kontaktów sprawia im trudność. Z kolei wśród ankietowanych z niepełnosprawnością wzrokową i niedostosowaniem społecznym dominował argument, iż wirtualna komunikacja pozwala im zaoszczędzić czas i rozmawiać z wieloma znajomymi równocześnie. Grupą najbardziej zaangażowaną w wirtualne nawiązywanie nowych znajomości okazali się respondenci z wadą słuchu. O zasadności tego wyboru najlepiej świadczy to, iż obecnie w sieci dostępnych jest coraz więcej stron czy forów przeznaczonych dla osób z tą niepełnosprawnością. Ich użytkownicy pozostają ze sobą w stałym kontakcie, wzajemnie się wspierają i pomagają sobie w wielu sytuacjach dnia codziennego. Jednym z najbardziej popularnych portali przeznaczonych dla niesłyszących użytkowników jest strona www.onsi.pl. Oprócz wielu informacji użytecznych w codziennym życiu znajdziemy tam także różnego rodzaju ogłoszenia, czaty czy anonsy towarzyskie. Z kolei w grupie ankietowanych z wadą wzroku tylko 40% przyznało, że decydują się również i na tę formę nawiązywania nowych kontaktów. Niewielkie zainteresowanie związane z zawieraniem wirtualnych znajomości może w tej grupie wynikać z ograniczeń, jakie niesie ze sobą niepełnosprawność wzrokowa. Ponad połowa respondentów z tej grupy preferuje bowiem nawiązywanie i podtrzymywanie kontaktów w realnym świecie.

Podsumowanie

Na podstawie zebranych danych można wysunąć wniosek, że internet odgrywa w dzisiejszych czasach bardzo dużą rolę zarówno w życiu użytkowników pełnosprawnych, jak i tych z różnego rodzaju niepełnosprawnością. Oprócz licznych korzyści i udogodnień związanych z dostępem do sieci obie grupy użytkowników są w równym stopniu narażone na płynące z niej niebezpieczeństwa. Trudno dzisiaj wyobrazić sobie codzienną pracę czy rozrywkę bez dostępu do tego medium. Dla wielu osób stanowi ono również swoistą szansę na znalezienie bliskiej osoby i pozbycie się towarzyszącego im poczucia samotności. Możliwość ta wydaje się szczególnie istotna dla osób, które z różnych względów (również tych związanych z niepełnosprawnością) nie mogą w swobodny sposób poznawać nowych ludzi w życiu codziennym. Równocześnie liczne zagrożenia związane ze swobodnym dostępem do nieodpowiednich treści są szczególnie niebezpieczne dla młodszej grupy użytkowników. Świat stający się globalną wioską i społeczeństwo zmieniające się w e-cywilizację świadczą o tym, jak liczne zmiany zachodzą w wielu aspektach naszego codziennego życia. Należy zwracać uwagę na to, jak najlepiej wykorzystywać możliwości, których dostarcza nam technologia, ale także jak unikać niebezpieczeństw i zagrożeń, jakie ze sobą niesie.

Bibliografia

- ICD-10 (1997), *Klasyfikacja zaburzeń psychicznych i zaburzeń zachowania. Opisy kliniczne i wskazówki diagnostyczne*, UWM Vesalius, IPiN, Kraków–Warszawa
- Jakubik A. (2002), *Zespół uzależnienia od Internetu*, „Studia Psychologica”, nr 3
- McLuhan M. (2003), *Understanding media: The extension of man*, Gingko Press, Corte Madera, California
- Morrison J. (2016), *DSM-5 bez tajemnic. Praktyczny przewodnik dla klinicystów*, Wydawnictwo UJ, Kraków
- Pilch T., Bauman T. (2000), *Zasady badań pedagogicznych. Strategie ilościowe i jakościowe*, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa
- Shapira A.N., Lessig M.C., Goldsmith T.D., Szabo S.T., Lazoritz M., Gold M.S., Stein D.J. (2003), *Problematic Internet use: Proposed classification and diagnostic criteria*, „Depression and Anxiety”, vol. 17 (4)
- Woronowicz T. (2001), *Bez tajemnic o uzależnieniach i ich leczeniu*, Instytut Psychiatrii i Neurologii, Warszawa
- <http://www.arc.com.pl> (dostęp: 20.09.2015)
- <http://www.cbos.pl/PL/publikacje/raporty.php> (dostęp: 20.09.2015)
- <http://www.cisco.com/web/PL/prasa/2011.html> (dostęp: 20.09.2015)
- <http://www.onsi.pl> (dostęp: 20.09.2015)